

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Odsun Němců z Krásna ve vzpomínkách

Michaela Soukupová

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

Odsun Němců z Krásna ve vzpomínkách

Michaela Soukupová

Vedoucí práce:

Doc. Petr Lozoviuk, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a jiné prameny, které jsem použila.

Plzeň, 23. duben 2014

.....

PODĚKOVÁNÍ

Mé poděkování patří zejména vedoucímu této bakalářské práce docentu Petru Lozoviukovi, Ph.D., za vstřícný přístup, cenné rady a metodické připomínky, které mě vedly k dalšímu studium a prohlubování znalostí problematiky, a tím k postupnému zdokonalování práce. Dále bych chtěla poděkovat všem pamětníkům a informátorům, kteří mi nezištně věnovali svůj čas a hlavně své vzpomínky, které mají v této práci své nezastupitelné místo.

Obsah

1 ÚVOD	1
2 PROBLEMATIKA ODSUNU	2
2.1. Léta první republiky 1918-1938	3
2.1.1 Češi a Němci za první republiky	3
2.1.2 Relativně klidné období let 1920 – 1929	6
2.1.3 Hospodářská krize 1929 – 1933	8
2.1.4 Mnichovská dohoda „o nás bez nás“	9
2.1.5 Germanizační plány – „česká otázka“	12
2.1.6 Myšlenky na odsun Němců	14
2.2. Řešení německé otázky po 2. světové válce	15
2.2.1 Život Němců v ČSR po válce	16
2.2.2 První odsuny	18
2.2.3 „Divoký“ odsun	19
2.2.4 Postupimská dohoda a Němci	22
2.2.5 Organizované odsuny z ČSR	23
2.2.6 Vnitřní odsuny – práce ve vnitrozemí	24
2.2.7 Dodatečné odsuny v letech 1947 – 1948	25
3 METODOLOGICKÁ ČÁST	25
3.1. Stručně o metodě výzkumu	26
3.1.1 Reflexe výzkumu a výběr informátorů	26

3.1.2 Terénní výzkum a etika	28
4 ODSUN NĚMCŮ Z KRÁSNA	28
4.1. Krásno - příklad německého města v Čechách	28
4.1.1 Národnostní složení obyvatel – sčítání lidu	28
4.1.2 Život Němců v Krásně	30
4.1.3 Situace po osvobození	32
4.1.4 Uprchlíci z Pruska	33
4.1.5 Život ve městě v letech 1945 -1947	34
4.2. Vzpomínky na odsun	37
4.2.1 Organizace a průběh odsunu	37
4.2.2. Vyhnání, ztráta domova – kolektivní trauma	38
5 ZÁVĚR	41
6 POZNÁMKY	43
7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	44
8 RESUMÉ	47
9 PŘÍLOHY	48

1 ÚVOD

V dějinách dvacátého století se uskutečnilo mnoho válečných konfliktů, z toho dvě světové války, byla to doba vzrůstajícího nacionalismu a naplánovaných etnických čistek. Stejně tak jako války, tak i násilné vysídlení sudetských Němců z poválečného Československa způsobilo mnoho utrpení a křivd nevinným lidem. Tragické ukončení staletého soužití Čechů a Němců v rámci jednoho státu, je stále diskutovanou otázkou a živým „svědomím národa.“

Jako téma své bakalářské práce jsem si zvolila odsun Němců z Československa, konkrétně pak z bývalého sudetského města Krásna. Jedním z hlavních důvodů, proč jsem zvolila právě toto téma, je skutečnost, že existuje mnoho názorů, více, či méně zkreslených výkladů, které mezi sebou svádí neustálý boj o to, jak tuto etapu našich dějin interpretovat. Cílem práce je nahlédnout do vzpomínek lidí, kteří odsun sami prožili, nebo jej znají z vyprávění svých rodičů či příbuzných, a pomocí těchto interpretací, pak vytvořit obraz oné dějinné události. Hlavním cílem je zjistit, jak se tyto události, nesoucí „cejch“ lidského selhání, promítají do kolektivního vědomí.

V první části bude na základě studia literatury a dostupných písemných pramenů stručně zmapována nejen problematika odsunu Němců z ČSR, ale zmíněny budou i historické události a skutečnosti, které myšlenky odsunu předcházely.

V metodologické části práce bude přiblížena metoda výzkumu, a postupy sběru dat a informací, potřebných ke zpracování konečné analýzy výzkumu.

Závěrečná část práce bude věnována samotné problematice odsunu v dané lokalitě. Jejím obsahem budou interpretace událostí, postojů a významů odsunu ve světle kolektivního vědomí.

2 PROBLEMATIKA ODSUNU

Problematika odsunu sudetských Němců, i s odstupem času, neustále zatěžuje česko-německé vztahy. V odborné literatuře je jako autor řešení německé otázky označován Dr. E. Beneš. Řada tzv. **Benešových dekretů**, které byly zákonným podkladem k vyhnání Němců, vyvolává mnoho sporů a je vystavována ostrým kritikám. Zřejmě nejdiskutovanějším z dokumentů, je dekret č. 108/1945 Sb. o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy a série znárodnovacích dekretů č. 100-103/1945 Sb, na jejichž základě došlo k znárodnění dolů, průmyslových podniků, a to bez jakékoliv náhrady (Němeček, 2002 :95).

Problematika odsunu Němců u nás byla v souvislosti s komunistickou diktaturou po dlouhá léta velmi tabuizována (Mlynárik, 2000 :768). Našli se historikové, kteří se této otázce věnovali, ale pouze v malém měřítku. V průběhu padesátých let se problematice odsunu věnovala převážně sudetoněmecká **histografie**. U nás se problematika odsunu, dostala do popředí společenského zájmu až po listopadové revoluci v roce 1989. Na počátku devadesátých let byly vydány první historické studie. Autory těchto studií byl historik Tomáš Staněk, zabývající se především česko-německými vztahy, a historik Karel Kaplan, který je zaměřen na dějiny poválečného Československa. Na světlo světa pak začaly postupně přicházet další velmi zajímavé práce, zabývající se otázkou hromadného odsunu Němců. Za zmínku zde stojí práce slovenského historika Jána Mlynárika, tzv. **Causa Danubius**, stejně tak řada rozsáhlé edice archivních dokumentů švýcarského historika Andriana von Arburga, který se věnuje problematice vysídlení Němců z českého pohraničí a následnému osidlování těchto oblastí.

Masové transporty sudetských Němců jsou mimořádným historickým fenoménem, který je spojen se zásadními společenskými, politickými, ekonomickými a v neposlední řadě etickými problémy (Mlynárik,

2000:53), tato problematika rozhodně není „mrtvou“ historickou záležitostí.

2.1 První republika 1918-1938

Ústředním historickým mezníkem v dějinách československého státu je 28. říjen 1918 – den zrodu „**samostatného československého státu**.“ Po pádu mnohonárodnostního Rakouska - Uherska – „žaláře národů,“ byl tento den – dnem slávy, radosti, nadšení, mnoha nadějí do budoucna a odhodlání vybudovat národnostní stát Čechů a Slováků (Křen, 1958 :5).

Stát, v němž dnes žijeme, má s Československou republikou té doby už jen pramálo společného, především je o mnoho menší. Vedle Slovenska, které se v roce 1993 osamostatnilo, jsme si po druhé světové válce v roce 1945 nechali na revanš za sovětský souhlas s vyhnáním Němců od J. V. Stalina vzít i Zakarpatskou Rus, která byla v letech 1919 až 1939 nedílnou součástí Československa.

Kromě územních změn, prošlo poválečné Československo i jednou z největších etnických čistek – násilným vysídlením sudetských Němců. Tento krok násilí proti „cizákům“ měl pro Československo neblahé následky (Mlynárik, 2000 :768). Daň, kterou jsme za snahu vytvořit po válce homogenní stát, byla příliš vysoká, nejen, že došlo k oslabení ekonomické a sociální struktury státu, ale i ke ztrátě svobody. Československo na dlouhých čtyřicet let uvízlo v tenatech sovětského impéria, a to právě skrze akt odsunu německé menšiny. Sovětský svaz s diktátorem Stalinem nejen, že podpořil E. Beneše a jeho plány na odsun Němců, ale aktivně se podílel, i na jeho zabezpečování (Mlynárik, 2000 :768).

2.1.1 Češi a Němci za první republiky

Němci nebyli v českých zemích nikdy jen tak obyčejnou menšinou, zhruba od 13. století měli v českých zemích svá domovská práva. Od

nepaměti byli nejen tvořivým prvkem českých měst, ale aktivně se podíleli i na vytváření materiálních a kulturních hodnot (Nezávislý historikové, 1990 : 48).

Vzájemné soužití Čechů a Němců, trvajícím téměř sedm století nebylo vždy idylické. Od samého počátku zde panovalo napětí, které nemělo výhradně národnostní, ale například i jazykový, sociální a politický kontext (Diskuse nezávislých historiků, 1990:48). Zpočátku docházelo občas k pogromům, ale postupem času se tyto dva národy naučily vedle sebe žít vcelku pokojně, a to až do 19. století. S narůstajícím nacionalismem docházelo mezi oběma národy k neustálým třenicím, které vedly ke zhoršování vzájemných vztahů mezi Čechy a Němci (Diskuse nezávislých historiků, 1990:48). Zatímco Češi chtěli rovnoprávnost, Němci se snažili udržet svou politickou, sociální a kulturní nadřazenost. Mezi oběma národy docházelo k projevům národnostní a vlastenecké rivality (Sládek, 2002 :155).

Když pak s první světovou válkou přišla pro Čechy šance vymanit se z habsburského područí, vzájemná a neustálá rivalita mezi oběma národy nabrala na intenzitě. Němci byli pádem habsburské monarchie a rozpadem staré Evropy zaskočeni. Vznik Československa znamenal pro německou menšinu zásadní změnu v jejím dosavadním postavení. Zatímco Češi se drželi své nově nabitě nadřazenosti, Němci museli bojovat za rovnoprávnost, což mělo velmi neblahý vliv na vzájemné antipatie obou národů. Němci, kteří se během jediné noci nedobrovolně stali občany Československa, ztratili nejen opěrný pilíř svých dosavadních pozic, ale i právo na sebeurčení. Většině z nich se Československo nestalo skutečnou vlastí. A tak není divu, že se většina z nich zapojovala do života v novém státě nedobrovolně, a více méně z nevolí (von Arburg, 2010 :78-79). Jejich přáním bylo udělat z oblastí, které byly osídleny převážně německy mluvícím obyvatelstvem, samostatné správní celky s vlastní autonomií (Sládek, 2002:25).

Klíčovými roky, které asi nejvíce poznamenaly česko-německé vztahy na několik dalších desetiletí, byla léta 1918 a 1919. Ve dnech 29. a 30. října 1918 Němci vyhlásili čtyři separatistické provincie – **Deutschböhmen** s centrem v Liberci, **Sudetenland** s centrem v Opavě, **Böhmerwaldgau** s centrem v Prachaticích a **Deutschsüdmähren** s centrem v Znojmě, Dožadovali se připojení k nově vzniklému státu **Deutsch-Österreich**, a v jeho rámci pak k **Německé říši** (von Arburg, 2010 :28) Tímto aktem dali Němci jasně najevo, že v našem nově zrozeném státě nechtějí být. Pohraniční oblasti osídlené převážně Němci byly do prosince 1918 obsazeny čs. ozbrojenými jednotkami. Německé obyvatelstvo se prostřednictvím manifestací dovolávalo svého práva na sebeurčení. Pořádkové jednotky spolu s vojskem tento masový projev úspěšně potlačily, vyhlášené autonomní oblasti neměly dlouhého trvání (von Arburg, 2010:28-29).

Dalším dnem, který se výrazně zapsal do paměti sudetských Němců, byl 4. březen 1919. V tento den se mělo sejít rakouské Národní shromáždění, a 16. března se měly proběhnout volby do rakouského parlamentu. České úřady Němcům bránily účastnit se těchto voleb, tak Němci v pohraničí vyhlásili generální stávku a organizovali protivládní demonstrace (Sládek, 2002:29). V řadě pohraničních měst došlo k ozbrojenému střetu mezi manifestujícími Němci a československým vojskem, na několika místech bylo do účastníků shromáždění stříleno Tento politováníhodný incident měl cca 53 civilních obětí převážně ze strany Němců (Sládek, 2002:29).

V září roku 1919 představitelé ústředních mocností podepsali mírové smlouvy – ve Versailles s Německem a v Saint-Germain en-Laye s Rakouskem, které se stalo suverénním státem a uznalo nezávislost ČSR včetně korekce svých hranic. Pařížskými mírovými smlouvami byly definitivně potvrzeny čs. hranice a uznána územní celistvost českých zemí. Pro Československo to byl velmi důležitý krok k překonání poválečného rozvratu a potvrzení existence čs. státu (Olivová, 2000

:102). Tyto mírové dohody byly neochvějným právním základem, z něhož vyvěrala čs. samostatnost a suverenita (Čapka, Vaculík. 1999: 31).

2.1.2 Relativně klidné období let 1920 -1929

Jelikož společné soužití Čechů a Němců v rámci nově zrozené republiky bylo od samého začátku provázáno národnostními třenicemi a neshodami, tak se čs. vláda snažila práva menšin co možná nejlépe kodifikovat (Čapka, Vaculík. 1990:44). Relativně klidným obdobím mezi oběma národy byla léta 1920 až 1929, byla překonána hospodářská krize, a pozdější hospodářskou konjunkturou bylo podporováno německé školství a kulturní život. Němci vydávali své knihy, noviny a časopisy, měli svá divadla a knihovny.¹ Vzájemné vztahy obou národů lze kvalifikovat jako uspokojivé, i s ohledem na skutečnost, že první léta nové republiky byla pro Němce ve znamení velmi nepopulární politiky, kdy byly přijaty nové zákony, především jazykový a záborový organizační zákon a další.

Nová ústava přijatá dne 29. února 1920 s konečnou platností potvrdila režim národního a centralistického státu. Čs. ústavní listina o šesti hlavách, které pojednávaly především o formě a územním rozsahu státu, o státním občanství, o moci zákonodárné, o moci vládní a výkonné a moci soudcovské. „Prubířským kamenem“ demokratického charakteru státu byla ochrana národních, náboženských a rasových menšin, v čs. ústavě na ni bylo pamatováno v hlavě šesté, v níž byly zakotveny záruky menšinových práv. Prvorepubliková ústava postavila německé obyvatelstvo do pozice „nestátního“ národa a trpěné národností menšiny (von Arburg, 2010 :28). Ústavní listina byla pro každého občana republiky garancí plné individuální svobody, úplné rovnosti před zákonem, všech občanů státu, a to ve všech ohledech (Olivová, 2012 :101).

¹ Zákon o veřejných knihovnách obecních č. 430/1919 Sb., nařizoval za účelem doplnění a prohloubení vědomostí všech vrstev obyvatelstva, i všem obcím, kde se k národností menšině hlásilo více než 400 obyvatel zřídit knihovnu nebo zvláštní oddělení menšinové knihovny (zdroj knihovnam.nkp.cz/docs/KnihovniZakon 1919.doc)

Spolu s ústavou byl v roce 1920 přijat i jazykový zákon, který byl pak v únoru 1926 doplněn „choulostivými“ předpisy a nařízeními, která se týkala převážně národnostních menšin (Petráš, 2009:323). Jazykový zákon, v jehož rámci byla Němcům přidělena pouze jazyková práva, se pak v průběhu let ukázal jako jeden z důvodů zatěžující vztahy mezi Čechy a Němci. Státním oficiálním úředním jazykem republiky byla prohlášena čeština a slovenština, jazyk československý byl úředním jazykem státních úřadů a orgánů, vyhlášek, a byl v něm upraven i hlavní text státovek a bankovek (Čapka, Vaculík 1999 :44).

Velkým nedostatkem, který u Němců vyvolával značnou vlnu nevolí, byla skutečnost, že menšinám nebyla ze strany ČSR poskytnuta autonomie. Němci neměli žádná práva, jednalo se pouze o jakési právní řešení postavení menšin (Diskuse nezávislých historiků, 1990 :189). Asi nejvíce Němce zasáhly jazykové předpisy požadující znalost češtiny u všech státních zaměstnanců. Mezi těmi, kteří se museli podrobit zkouškám z jazyka českého, byli kromě soudců, státních úředníků i zaměstnanci pošt a železnic. V letech 1921 až 1930 tak došlo ve státních službách k velkému propouštění zaměstnanců německé národnosti, v důsledku nesložení zkoušky (Petráš,2009:312-319). Jazyková nerovnoprávnost byla Němci vnímána jako nespravedlnost a pokoření, což nabourávalo vzájemné soužití obou národů.

Čs. vládě se nepodařilo vytvořit v novém státě smířlivou atmosféru a získat loajalitu Němců k republice. Němcům nebylo umožněno podílet se na budování základů státu, nebyl jim přiznán statut národa, tím méně národa státního. Byla jim přidělena pouze jazyková práva – ale jen jako jednotlivým občanům, nikoli jako národu. Čs. politika byla triumfem českého nacionalismu, neorientovala se na hledání způsobu klidného soužití, který by vyhovoval oběma národům (Diskuse nezávislých historiků, 1990:189-190).

Z výše uvedených skutečností, lze vyvodit závěr, že obě strany byly postaveny před problém, jak spolu vzájemně vyjít. Přestože mezi oběma národy existoval určitý dialog, každá strana sledovala svůj vlastní vytyčený cíl. Němci chtěli svůj celoněmecký stát a Češi zase československý národní stát – dva naprosto neslučitelné cíle.

Tento stav tzv. první republiky² přetrval až do uzavření Mnichovské dohody, která ukončila dvacetileté trvání československého státu.

2.1.3 Hospodářská krize 1929-1933

Ve 30. letech se vzájemné česko-německé vztahy v důsledku velké hospodářské krize³ poněkud ochladily. V říjnu roku 1929 se zhroutil americký trh s cennými papíry na newyorské burze, a tak se spustila celosvětová hospodářská recese, která postihla celý kapitalistický svět. Krize a její sociální následky značně ovlivnily náladu a postoje německého obyvatelstva žijícího v pohraničních oblastech, které bylo krizí nejvíce zasaženo (Křen, 1958:33). Mzdy, těch co ještě měli práci, klesly, masová nezaměstnanost a chudoba zvedala vlnu v nespokojenosti. Ze strany čs. vlády byla zavedena nejrůznější protikrizová opatření, což pozici státu coby zaměstnavatele do jisté míry zlepšilo, ale této skutečnosti nebylo žádným způsobem využito s ohledem na Němce – nejpočetnější národnostní menšiny. Státní zakázky byly přidělovány hlavně českým subjektům, v důsledku této nepřímé prozíravé ekonomicko-hospodářské situace, se česko-německé vztahy vyostřovaly (von Arburg, 2010 :95).

V druhé polovině 30. let narůstalo národnostní napětí, což vedlo k hluboké vnitropolitické krizi. (von Arburg, 2010:106). Nepokoje v česko-německém pohraničí nabývaly stále ostřejší podoby, k čemuž přispěli i

² Československo v období od svého vzniku v roce 1918 až do roku 1938, kdy následkem Mnichovské smlouvy došlo k jeho zániku, nazýváno též předmnichovská republika

³ Hospodářský kolaps, který vypukl 24. října 1929, důsledkem bylo zhroutení téměř všech ekonomik svět, překonána byla v roce 1933, je považována za jeden z důvodů 2.světové války

protistátně orientovaní politici a nacistické organizace, které českým Němcům našeptávaly, že za jejich špatnou situaci může „vyhlazovací politika“ Čechů (Křen 1958:33). V letech 1933 vstupuje na politickou scénu Konrád Henlein, německý nacistický vůdce SdP a hlavní představitel hitlerovské páté kolony, jemuž se podařilo připojit sudetské Němce k nacistickému Německu a dovést tak první republiku k hořkému konci (Vykoupil, 1994 :69). Jeho stoupenci **tvz.henleinovci**⁴ byly v Hitlerových plánech „**Fall Grün**“⁵ hlavním klíčem k otevření cesty do pohraničních oblastí obývaných sudetskými Němci. Svého cíle nakonec Hitler dokázal dosáhnout mírovou cestou – mnichovskou dohodou (Sládek, 2002:78).

2.1.4 Mnichovská dohoda „bez nás o nás“

Po anšlusu⁶ Rakouska v roce 1938, se nacistické Německo začalo připravovat na likvidaci Československa. V průběhu března a dubna 1938 se pozice ČSR zhoršuje, což je signálem pro Hitlera, že nastává ta vhodná doba, aby jednou pro vždy „československou otázku,“ vyřešil (Křen, 1958:44). Československo bylo v očích Hitlera velmi cennou kořistí, a doufal, že bude i kořistí snadnou a lacinou o čemž vypovídá i zápis z porady německých politiků: „...*vůdce osobně věří, že Velká Británie a snad i Francie pravděpodobně již Československo odepsaly, a že si již zvykly na myšlenku, že tuto otázku jednou vyřeší Německo*“ (Křen, 1958:33).

Na schůzce s britským premiérem A. Chamberlainem, která proběhla 15. září 1938 v Berchtesgadenu, požadoval Hitler připojení českého pohraničí s nadpoloviční většinou Němců k Říši, a to do 1. října

⁴ Neformální označení Sudetoněmecké strany SdP (*Sudetendeutsche Partei*) založené za První republiky K. Henleinem dne 1. října 1933.

⁵ Plán vojenského úderu proti Československu zosnovaný v roce 1937, k jeho realizaci však nedošlo, neboť Německo dosáhlo postoupení ČSR politickou cestou – Mnichovskou dohodou

⁶ Připojení Rakouska dne 12. března 1938 k nacistickému Německu, byl to jeden s prvních kroků Hitlera k obnovení Německé říše

1938, přičemž zastrašoval svou milionovou armádou (Dorazil, 1997:367). Netrvalo dlouho, a po Hitlerovi podaly své požadavky na postoupení území Polsko a Maďarsko. Mnichovský diktát měl nejen zachránit mír, ale především napomoci, vyřešit rozpory mezi národnostní strukturou a hranicemi států střední Evropy, a to na úkor Československa. Ve skutečnosti však mnichovská dohoda nevyřešila nic, na jedné straně byli Češi v pohraničí a na straně druhé Němci ve vnitrozemí (Benda, 2013:58).

Dohoda o připojení pohraničních území ČSR byla podepsána zástupci čtyř velmocí dne 30. září 1938, tzv. Mnichovským diktátem představitelé vlád Velké Británie (N. Chamberlain), Francie (E. Daladier), Itálie (B. Mussolini) a Německa (A. Hitler) postoupili české pohraničí Německu (Tomeš, 1994 :123). Mnichovská dohoda byla „diktátem“ který požadoval odstoupení českého pohraničí a vyřešení problému maďarské menšiny na území ČSR. Byla dovršením Hitlerových snah o rozbití posledního demokratického státu s cílem ovládnout Evropu (Tomeš, 1994:123).

Čs. vláda dne 30. září 1938 mnichovský diktát, který byl výsledkem agresivní politiky nacistického Německa a rozvratné činnosti Sudetoněmecké strany v ČSR přijala (Tomeš, 1994 :123). V sobotu 8. října 1939 bylo na berlínské konferenci rozhodnuto o vydání území, která byla čistě česká. Polskem byla zabrána část území Těšínska, Oravy, Spíše, Kysuc a Šariše. V listopadu 1938 pak byly na základě tzv. **první vídeňské arbitráže**⁷ vytyčené nové hranice s Maďarskem. Československo tak přišlo o rozsáhlá hospodářsky a především pak strategicky významná pohraniční území. Československo ztratilo kromě 41 098 km čtverečních území, 4 879 000 obyvatel, z toho 1 250 000

⁷ Arbitrážní jednání ohledně maďarsko-české hranice, na jejím základě muselo ČSR v listopadu 1938 postoupit část jižního a východní Slovenska a část Podkarpatské Rusi Maďarskému království, měla tím být vyřešena otázka maďarské a polské menšiny v Československu

Čechů a Slováků, dále 33% průmyslových závodů a všechny pohraniční pevnosti, došlo i k přerušení velmi důležitých železničních uzlů. (Tomeš, 1994 :23).

Po mnichovské dohodě bylo veškeré postoupené území označováno jako Sudetenland. V té době se ze Sudet odstěhovalo asi 400 000 původních českých obyvatel do vnitrozemí. Československo ztratilo všechny pohraniční okresy - Loketsko, Sokolovsko, Kraslicko, celé Podkrušnohoří, Žatecko, Liberecko, Jablonecko a Krkonoše, Šumavu, jižní a severní Moravu. Zbyl jen malý kus země okrojený o přirozené hranice pohraničních hor a lesů, který nebylo možno v případě napadení efektivně bránit (Němec, 1986 :29).

Po odstoupení pohraničních území českých zemí v rámci mnichovské dohody hitlerovskému Německu, vydal říšský kancléř A. Hitler dne 21. října 1938 vojenskou směrnicí k přípravě na následnou likvidaci zbytku ČSR. (Němeček, 2002 :58-59). Ihned po přijetí Mnichovské dohody nastalo vyhánění Čechů z pohraničí. K nim se v útěku přidali i němečtí antifašisté, kteří se obávali represí. Vyhánění nebylo prováděno na základě žádného oficiálního dokumentu, ale realizováno bylo masově zejména pod obrovským nátlakem a výhrůžkami tzv.**německých ordnerů**⁸.

Následující rok, dne 14. března 1939 byl vyhlášen samostatný slovenský štát. O dva dny později, dne 16. března 1939 byly dny **pomnichovské republiky**⁹ definitivně sečteny, z výnosu říšského

⁸ Příslušníci sudetoněmeckých oddílů SdP, kteří ve 30. letech, zejména pak v roce 1938, terorizovali české obyvatelstvo a demokratické Němce, žijící v českém pohraničí, usilovali o destabilizaci země (Tomeš, 1994:143)

⁹ Pomnichovská republika – tzv. druhá republika existovala pouhých 167 dní, od mnichovského diktátu 30. září 1938 do března 1939, oficiální název státu od 22. listopadu 1938 byl Česko-Slovenská republika

kancléře A. Hitlera vznikl **Protektorát Čechy a Morava**, české země se tak staly nedílnou součástí „**Velkoněmecké říše**“¹⁰ (Němeček, 2002 : 59).

Dne 2. 12. 1938 byl vydán zákaz používání češtiny jako úředního jazyka. Na úřadech se mohlo konverzovat jen německy, i korespondence mohla být vedena pouze v němčině (Benda, 2013:98). České nápisy byly nahrazeny německými nápisy. Byly rozpuštěny všechny české politické strany a spolky, jejich majetek byl zabaven ve prospěch Říše. Změnil si i kulturní život Čechů, byly zrušeny všechny české noviny, byl zakázán tisk českých knih, do kin nesměl přijít žádný český film, bylo zrušeno české vysílání v rozhlasu. Omezována a nakonec zakázána byla i česká divadelní, fotbalová utkání, plesy, poutě, veřejná procesí i kázání a bohoslužby v češtině (Benda, 2013: 98).

V úředním styku byl zakázán český jazyk, česky se nesmělo mluvit ani na veřejnosti a v dopravních prostředcích (Benda, 2013: 98) Čeština byla v očích Němců řečí nevzdělaných lidí (Krutina, 2011:32). Nebylo ušetřeno ani školství, za celou dobu Protektorátu zanikaly střední a vyšší školy, neustále byl snižován i počet měšťanských škol (Benda, 2013: 99).

Po vzniku Protektorátu se Češi pomalu stávali národností menšinou, která neměla žádná národní práva (Benda, 2013: 97). V době Protektorátu zažíval český národ jedno z nejtemnějších období své historie, lidé žili pod nepřetržitou hrozbou smrti, která byla běžnou denní záležitostí (Krutina, 2013: 45). Za Protektorátu Čech a Moravy byly rozpracovány plány na úplnou germanizaci českého území, známy jsou pod názvem „**Konečné řešení české otázky**“ (Krutina, 2013: 237).

2.1.5 Germanizační plány – „česká otázka“

V létě 1939, krátce po okupaci českých zemí bylo započato s přípravou na „konečné řešení“ české otázky tzv. **Endlösung**, kdy bylo

¹⁰ V originále Grossdeutsches Reich, jedná se o úřední název Nacistického Německa v letech 1943-1945, více používaným a neoficiálním názvem bylo označení Třetí Říše

vycházeno z premisy, že Češi nemají na území Čech a Moravy co pohledávat, neboť se jedná o stará německá území. Hitler sledoval jediný cíl, a tím byla úplná germanizace českého obyvatelstva a prostoru českých zemí (Němeček 2002 :59). A tak v létě 1939 vznikl návrh „**Český problém**“, který počítal nejen s vystěhováním inteligence a Židů, ale také s nasazením českých dělníků do německého hospodářství a s jejich postupným odnárodňováním v Říši, součástí byla i kolonizace českého území německými osadníky (Němeček 2002 : 59).

Plán nacistického Německa na úplnou germanizaci českého území, a to především vysídlení českého obyvatelstva na Sibiř nebo do oblasti Volyně, byl rozpracováván v souladu s rasovou a národnostní politikou Německa, a korespondoval s celkovým plánem na likvidaci a vysídlení Slovanů, jednalo se o tzv. **Generalplan Ost** (Krutina, 2013 :237-238).

Základní program germanizace českých zemí představovalo memorandum K. H. Franka z 28. srpna 1940, které schválil Himmler i Heydrich. Frank v něm zdůrazňoval: „*Cílem říšské politiky v Čechách a na Moravě musí být úplná germanizace prostoru a lidí. Jsou dvě možnosti, jak toho dosáhnout: totální vysídlení Čechů na území mimo hranice říše, a osídlení prostoru čerstvou německou krví.*“ Češi, kteří zůstanou, budou zařazeni do plánu germanizace - změny národnosti rasově vhodných Čechů (Krutina, 2013: 239-240). Z asimilace je třeba vyjmout ty Čechy, u nichž jsou rasové pochybnosti, stejně tak ty, kteří mají k Říši nepřátelský postoj, ty je třeba **ausmerzen** - vyhubit. V germanizační politice se pokračovalo prakticky až do samého konce války. Cíl byl jediný všemi možnými formami a metodami dosáhnout zničení českého národa a plného ovládnutí a začlenění Čech a Moravy do tzv. „**Velkogermánské říše nové Evropy**“ (Němeček, 2002 : 60-61).

Řešení tzv. české otázky, německy „**Endlösung der tschechische Frage**,“ spočívalo v germanizaci celého českého území, kdy obyvatelé měli být jednak poněmčeni, vystěhováni a částečně i fyzicky zlikvidováni. Hitler chtěl méněcenné složky obyvatelstva vystěhovat na východ

(Krutina, 2013: 237). Germanizace sama osobně byla neskutečnou hanebností, přišlo však ještě něco mnohem horšího – násilné přivlastňování dětí, jejichž rodiče byli popraveni (Brügel, 2008: 1451-145). Za účelem „**pěstění krve a rasy**“ byla zřízena instituce zvaná **Lenbensborn** (Zřídlo života). Děti do 16 let byly z rasového hlediska řádně přezkoumány, následně měly být rozděleny na rasově nežádoucí děti, které čekal zvláštní dětský tábor. Děti označené za rasově vyhovující měly končit ve sběrném zařízení Zřídlo života, a odtud putovaly dětských domovů či německých rodin. Tyto děti byly označovány jako „**únosný populační přírůstek**“ (Brügel, 2008:141-145).

2.1.6 Myšlenky na odsun

Během druhé světové války se postupně vyhraňovaly nejen cíle čs. odbojové aktivity, ale i představy o poválečném uspořádání republiky dostávaly své základní kontury. Tragická zkušenost ČSR z roku 1938 a let následujících směřovala k politice odčinění Mnichova, jejímž předním propagátorem byl Dr. Edvard Beneš (Kaplan, 1990:5). Úsilím Benešovy politiky bylo odstranit vše, co vedlo k rozbití Československa a zabezpečení dostatečné garance novému poválečnému státu. Jednou z nejvýznamnějších částí politiky odčinění Mnichova byla „**idea národního státu**“ Čechů a Slováků. Tato „**idea**“ měla být uskutečněného likvidací menšin tím, že jejich většina bude vystěhována a zbytek odnárodněn. V tomto řešení spatřovala většina československých politiků nejúčinnější vnitropolitickou zábranu proti opakování Mnichova.(Kaplan 1990:14).

Edvard Beneš přemýšlel o odsunu ihned po odchodu do exilu, kdy se zabýval budoucím osudem národnostních menšin. Myšlenky na odsun nabývají na intenzitě v prosinci 1941. V této době Beneš dostává od spojenců příslib obnovy státu v hranicích před 1. říjnem 1938. Prezident Beneš si dlouho nepřál vysídlovat všechny české Němce. Z počátku považoval deportaci tří a půl milionu lidí za nemožnou. Chtěl v první řadě odsunout jen aktivní nacisty. Jeho představou bylo transfer kolem osmi šest tisíc Němců z českých zemí. Otázku odsunu projednával Beneš s

britskou vládou. Obdobně americký president Roosevelt v květnu 1943 schválil plán vysídlení Němců v Československu, aniž by o tom veřejně hovořil. Podobně ze strany Sovětského svazu, dostal Beneš ústní příslib Molotova a Stalina (Beneš. 1996:28). Aktivním nositelem myšlenky na úplný odsun byl jak zahraniční tak i československý odboj, zvláště z řad důstojníků někdejší čs. armády, s nímž byl Beneš ve stálém spojení. Beneš snil o vybudování národního státu Čechoslováků, což v rámci jeho plánu národně socialistické revoluce zahrnovalo také likvidaci národnostních menšin, jejich vystěhováním z republiky nebo jejich odnárodněním. Tedy *revoluci nacionální sloučit s revolucí sociálně hospodářskou* (Beneš, 1996:19). Mají být také vyhnání Maďaři z jihu Slovenska, jako tzv. „**nebezpečná menšina**“. Vyhnání národnostních menšin mělo být součástí poválečné politické, hospodářské a sociální politiky (Beneš, 1996:19). „*Největší poválečnou vnitrostátní změnou Československa byl odsun Němců a s tím spojené osídlení pohraničí*“ (Kaplan, 1990:130).

Nejsilnějším a zároveň klíčovou myšlenkou na odsun Němců, byla mnichovská zrada 1938 – rozhodující krok k likvidaci ČSR – a události, které mu krátce předcházely a následovaly po něm (Kaplan, 1990 :130).

2.2 Řešení německé otázky po 2. světové válce

Druhá světová válka byla jedním z největších globálních konfliktů, boje probíhaly na všech kontinentech a zúčastnilo se jich celkem 61 zemí – jejich obyvatelstvo představovalo tři čtvrtiny lidské rasy. Jaký byl počet obětí nelze přesně říci, trvala dlouhých šest let, během nichž vznikla a padla dvě impéria, japonské a nacistické (Boyle, 1999:592-593).

Hlavním viníkem tohoto největšího a nejničivějšího válečného konfliktu velkého historického rozsahu, bylo bezesporu Německo v čele s nacistickým vůdcem Adolfem Hitlerem. Když dne 8. května 1945 Německo kapitulovalo, byl to oficiální a dlouho očekávaný konec války v Evropě.

Německo bylo zcela zruinováno, nespočet krychlových metrů trosk - to bylo vše co zůstalo z Třetí říše (Boyle, 1999:593). Poražené Německo za válečné hrůzy zaplatilo nemalou daň, nejen, že přišlo o část svého území, ale došlo k vyhnání německy mluvícího obyvatelstva, a to nejen z Československa, Polska, ale z celé střední Evropy.

Pro Československo bylo poválečné období od května 1945 až do února 1948 velmi výjimečné a dynamické, po pádu Třetí říše došlo k zániku Protektorátu Čech a Moravy, kdy na jeho troskách mohla začít vznikat nová republika, často nazývaná tzv. **třetí Československá republika**.¹¹ Po šesti dlouhých a hrůzostrašných letech se lidé pomalu vzpamatovávali z protektorátního temna a válečných hrůz, pomalu se připravoval přechody od fašismu k diktatuře komunismu. Návratem prvorepublikové době měl být nejen, demokratický a národnostně utilitární stát, ale především dlouho plánovaný odsun Němců z ČSR.

2.2.1 Život Němců v ČSR po válce

Po 2. světové válce, se čs. vláda ocitla před problémem, co s německým obyvatelstvem žijícím na území ČSR. Po druhé světové válce v letech 1945-1947 došlo k masové deportaci a perzekuci „českých“ Němců z Československa, převážně pak z oblasti Sudet což bylo nedílnou součástí proměn poválečné Evropy.

V prvních dnech po osvobození páchaly stovky německých obyvatel sebevraždy. Tento krok mohl být motivován pocitem viny za spáchané činy v období války, anebo jeho častější příčinou byla nejistota a obavy z nadcházejících dnů. Někteří volili smrt zastřelením či

¹¹ Třetí Československá republika – nové státní uspořádání po druhé světové válce od května 1945 do února 1948, představovala přechod od demokratického státu k totalitnímu socialistickému státu

oběšením, jiní otrávilí sebe i celý zbytek rodiny, a někteří zoufalci se vrhali pod kola automobilů.(Němec, 1986:42-43).

Zpravidla od 6 let se musela většina Němců v Československu zaregistrovat a nosit na rukávě bílou pásku s písmenem „N“ jako Němec. Aktivní nacisté pak byli označeni hákovým křížem i na zádech (Staněk, 1996 : 58).

Německé obyvatelstvo bylo po válce právně i společensky vyřazeno z normálního života. Diskriminační opatření, která ve velkém rozsahu nabyly platnosti od května a června 1945, byla většinou zcela svévolně a nekoordinovaně zaváděna místními okresními správními a bezpečnostními úřady, proto se charakter a povaha vyhlášek i opatření na různých místech značně lišily. Skutečnost, že etnonym „Němec“ bylo na různých vyhláškách, tiskopisech a úřední korespondenci psáno s malým písmenem „n,“ lze chápat jako etnicky motivované opovržení Němci. Německy hovořící obyvatelstvo nesmělo navštěvovat kina, divadla, restaurace, lázně, plovárny a různé kulturní akce. Za účelem nákupů měli v obchodech vymezenou pouze hodinu, a to před zavírací dobou, často se pak stávalo, že nebyli vůbec obslouženi (Arburg von, :2010: 93).

Němcům bylo zakázáno vlastnit rádia, psací stroje a dokonce i jízdni kola, nesměli používat telefon ani telegraf, a museli také odevzdat oprávnění k řízení motorových vozidel. Lístky na potraviny a ošacení dostávali ve stejné výši jako Židé za války. Až na povolené výjimky nesměli jezdit, vlakem, autobusem a jinými dopravní prostředky. Stejně tak se nesměli, pohybovat se na veřejných prostranstvích a v parcích, měli zakázáno shromažďovat se ve větším počtu na náměstích a ulicích, a soukromě se pohybovat v lesích. Byl pro ně vydán zákaz vycházení po 20.00 nebo 21.00 hodině večerní (Staněk, 1996:20). Možnost navštívit lékaře či využít různých služeb, třeba holiče bylo časové limitováno.

Zpočátku byl pro Němce omezen i poštovní styk, po jeho uvolnění procházela korespondence cenzurou. Byly rozpuštěny všechny německé spolky, a zastaveno vyučování v němčině, došlo ke zrušení všech německých vysokých, středních i základních škol, a Němci byli vyloučení z učebních poměrů. Nebylo možné provádět německé bohoslužby a místy platil i zákaz návštěvy kostelů. Nejfrekventovanějším zákazem bylo používání němčiny mimo soukromí, úředním jazykem byla čeština. (Staněk, 1996: 20).

2.2.2 První odsuny

„Důsledky 2. světové války byly v dějinách lidstva velkým předělem“ (Staněk, 1996:5). Řešení německé otázky bylo v Československu poměrně tvrdé, bylo to vypořádání s válečnými provinilci, ale bohužel ve většině případů padli za oběti nevinní lidé, často odpůrci Hitlerova režimu. Objektem „prvního nárazu“ se v květnu roku 1945 stali Němci žijící ve vnitrozemí, hlavně z větších měst a obcí jazykových ostrovů (Staněk, 1996: 24).

Otázka jak velký počet Němců bude možné odsunout a kolik Němců bude moci v ČSR zůstat, byla jednou z klíčových otázek při plánování odsunu během druhé světové války, kdy bylo více méně jasné, že odsun nezasáhne 100% německého obyvatelstva.

Odsun Němců probíhal ve dvou fázích. První začal hned po skončení druhé světové války, v květnu 1945 a je označován jako tzv. **„divoký odsun.“** První odsuny německého obyvatelstva probíhaly zpočátku velmi živelně a neorganizovaně. Bylo to skutečné vyhánění, protože o tomto odsunu nebylo rozhodnuto vládou na základě mezinárodní smlouvy, jako tomu bylo v druhé fázi odsunů. Vyhánění Němců začalo hned po pádu Třetí říše, Němci byli Čechy vyháněni, bez jakéhokoli mezinárodního či národního právního ujednání. „Divoký odsun“ je popisován velmi brutálně, včetně znásilňování německých žen,

veřejného pranýřování, poprav a jiných excesů. Odsunované osoby, mezi nimiž bylo značné množství žen, dětí a starých lidí, prožívaly během transferů mnohé útrapy. Vyčerpány z nedostatku potravy a pitné vody, v důsledku nemocí a chování některých dozorců často umíraly i ty nejmenší děti (von Arburg, 2010: 119).

2.2.3 Divoký odsun

Dne 16. května 1945 pronesl prezident Dr. Edvard Beneš projev, jenž se stal jakýmsi signálem k vyhnání Němců. Reakcí na jeho slova, že české Němce je třeba „**vylikvidovat**“, a sebrat jim vše kromě kapesníků, aby měli do čeho plakat, byl „*divoký odsun*“ (Langer, 1990:13). Ten byl velmi špatně organizován, nebo lépe řečeno, nebyl vůbec organizován, byli s ním spojeni hlavně partyzáni, místní národní výbory a také kolaboranti, kterým šlo jen o to, aby zahladili svou činnost během války.

Můžeme tedy říci, že vykonavateli msty na německém obyvatelstvu byly „pochybné existence“ českého národa a **revoluční gardy**, které byly pak v červnu 1945 rozpuštěny.¹² Během tohoto divokého odsunu zemřelo velké množství Němců, žen, dětí a starých lidí. Byl doprovázen rabováním, vraždami, krádežemi a znásilňováním (von Arburg, 2010 :119-122).

Ulice byly plné transparentů s česky psanými štvavými hesly. Čeští vojáci prohlíželi Němcům zavazadla, a brali si vše, co se jim hodilo. Do většiny domů se nastěhovali ruští a američtí vojáci. Většina vojáků se nechovala zrovna civilizovaně, všechno zpřeházeli, tělesné potřeby vykonávali, kde se dalo, do postelí ulehali ve špinavých botách. Pod trestem smrti bylo všem Němcům zakázáno zabíjet domácí zvířata,

¹² Ozbrojené síly, které vznikaly za Květnového povstání 1945, v porevoluční době působící jako pořádková složka, často se dopouštěly násilí na německém i českém obyvatelstvu (Tomeš, 1994:166).

drůbež, psy a kočky. Města byla plná partyzánů, kteří pořádali hony na všechny Němce (Langer, 1990:35). Často vtrhli do domů a rozkradli to, co ještě zbylo, a pak většinu lidí pozatýkali. Ještě před vydáním závěrů Postupimské dohody byla vyhnána část německého obyvatelstva. Často byli vyhnáni ze svých domů ozbrojenými partyzány, a měli jen 10 minut na sbalení toho nejnужnějšího. Pak byli všichni nahnáni do ulic, kde je neustále šacovali a brali jim různé drobnosti a peníze. Pak, byli jako dobytek hnáni k nádraží, tam na ně čekaly otevřené vagóny tzv. **dobytčáky**, nebo vagóny sloužící k přepravě uhlí, které bývaly plné uhelného prachu. Do každého vagónu nastoupilo něco okolo 50 lidí. Po celou dobu jízdy nedostali ani jednu najíst, vagóny nesměli opustit, ani z důvodu vykonání tělesné potřeby, pro Němce to byly zoufalé a velmi depresivní situace (Langer, 1990: 35-38).

Prezidentské dekrety a jejich implementace nezajistily, aby transfery byly provedeny spořádaným a humánním způsobem, jak to požadovala postupimská deklarace. Násilí na civilním obyvatelstvu, při kterém přišlo o život přes 20 tisíc Němců, nelze omluvit jako provedení vůle vítězných mocností.

Tisíce Němců bylo před deportací uzavřeno v internačních táborech, z nichž některé byly zřízeny v objektech bývalých nacistických koncentračních táborů, např. v Terezíně, Svatavě nebo Žatci, kde byl koncentrační tábor v bažantnici, zde přišlo o život cca 1000 Němců, a nebyly ušetřeny děti. Ve většině táborů panovaly úděsné podmínky, internovaní dostávali absolutně nedostatečnou stravu, byli vražděni a mučeni, ženy byly znásilňovány, malé děti umíraly hlady či na nedostatečnou péči (von Arburg, 2010:121-122).

Při podrobné osobní prohlídce, přišli o poslední maličkosti, které u sebe měli. Byly zabavovány dokonce i brýle, neboť mezi Čechy panovala obava, že by si zajatci mohly rozbitými skly podřezat tepny. V lágrech bylo během noci zakázáno vycházet, a to i na toaletu. Za nejhorších nadávek a neustálého bití, byli zajatci každá ráno vyhnáni na práci. Nejtěžší a nejšpinavější prací bylo čištění špinavých záchodů, po Rusech, holýma rukama. Velmi náročné bylo také kopání masových hrobů podél plotů internačních táborů. Ti, co využili možnosti, a z tábora utekli, byli většinou dopadeni, zmláceni, a umístěni na samotku. Každý den se na dvorech táborů konaly hromadné popravy Němců (Langer, 1990: 35-36).

Asi jedním z největších excesů souvisejícím s odsunem německého obyvatelstva je považován **Ústecký masakr** (*Massaker von Aussig*), ke kterému došlo 31. července 1945 v Ústí nad Labem. V Krásném Březně došlo ten den k sérii výbuchů v muničním skladu, přičemž došlo k obětem na životech a několik lidí bylo zraněno (von Arburg, 2010:122), Následně na to, došlo ke krveprolití,“ na Mírovém náměstí, před nádražím a na mostě E. Beneše masakr německy mluvícího obyvatelstva, které bylo možno velmi snadno identifikovat, díky bílým páskám, které byli Němci nuceni nosit. Některé osoby byly shozeny z mostu do Labe a pak do nich do nich bylo stříleno, jiní byli tlučeni a zastřeleni, nebyly ušetřeny ženy ani děti.¹³

Dalším asi nejvíce známým excesem je tzv. **brněnský pochod smrti** (*Brünner Todesmarsch*). Pochody smrti byly většinou nastaveny tak, aby je přežilo co možná nejméně lidí. Většina pramenů uvádí, že Němci umírali stářím, vyčerpáním, na následky úplavice či průjmů, nikoli v důsledku týrání a zabíjení.¹⁴

¹³ Zdroj: [http://cs.wikipedia.org/Ústecký masakr](http://cs.wikipedia.org/Ústecký_masakr) (cit. 25.12.2013)

¹⁴ Zdroj: [http://cs.wikipedia.org/Brnnsky pochod smrti](http://cs.wikipedia.org/Brnnsky_pochod_smrti) (cit. 25.12.2013)

2.2.4 Postupimská dohoda a Němci

Zásadní význam pro obyvatele německé národnosti a jejich další osud měla konference „**Velké trojky**,“¹⁵ která se konala od 2. července do 17. července 1945, místem konání byl zámek Cecilienhof v Postupimi na okraji Berlína.

Zpráva o výsledku postupimské dohody vyvolala u Němců žijících v pohraničí velmi pochmurnou náladu, až depresi. Někteří zemědělci odmítali již pracovat na svých polích, protože věděli, že o ně přijdou. Jiní se utěšovali tím, že nic se nejl tak horké, jak se to uvaří, že ohlašovaná tvrdá opatření půjdou mimo ně, že se jich nedotknou. Zdánlivě apatickou a klidnou hladinu rozčeřily Benešovy dekrety (Němec, 1990 :34).

Evakuace německých obyvatel z Československa, v první řadě žen a dětí, probíhala už od počátku roku 1945. Do dubna však neměla masový charakter. Větší odliv civilistů nastal v druhé polovině dubna. Ještě před skončením války se tak některé skupiny Němců snažily dostat spolu s ustupujícími německými jednotkami na území obsazené americkou armádou nebo přímo do Německa. Většina, ale zůstávala v pohraničí i ve vnitrozemí ve svých domovech. Skladba německého obyvatelstva na československém území byla velice pestrá, byli zde starousedlí s československým občanstvím, říšští Němci, němečtí přesídlenci a utečenci. Zvláštní skupinou pak byli Rakušané a čeští občané, kteří se přihlásili k německé národnosti. V květnu 1945 se další česko-německé soužití zdálo již zcela nemožné. Uvádí se, že před koncem války činil jejich počet na území ČSR asi 3,4 miliónu osob, z toho údajně asi 3,3 miliónu sudetských Němců (Staněk, 1996 : 54).

¹⁵ Představitelé spojeneckých mocností (V. Británie, Sovětský svaz, Spojené státy americké) kteří na postupimském summitu v červenci 1945, projednávali poválečné uspořádání Evropy, vytvoření okupačních zón v Německu

2.2.5 Organizované odsuny

V lednu 1946 se však začalo blýskat na lepší časy, bylo připraveno vše k zahájení organizovaných odsunů z Československa. (Diskuse nezávislých historiků, 1990 :46).

Odsuny se uskutečnily až od února 1946. V červenci 1946 Gottwaldova vláda vydala prohlášení, že s odsunem chce skončit do 28. října 1946, poté statistiky uvádějí, že bylo odsunuto necelých 2,3mil. Němců (Kaplan, 1990: 53).

Každá rodina určená k odsunu musela vyplnit evidenční lístek, v něm jméno a nacionále všech rodinných příslušníků, a obor, v kterém pracují. Jako první byly k odsunu určeny nerentabilní pracovní síly. Odsunová akce měla podle původních plánů proběhnout ve třech etapách. V první etapě měli být za hranice přesídleni všichni, kteří nepatřili do skupiny osob pracujících v průmyslových podnicích, lesnictví, zemědělství, hornictví. V druhé etapě se měli odsunout všichni zbývající obyvatelé německé národnosti, mimo antifašistů, specialistů a osob z národnostně smíšených manželství. V třetí etapě se pak mělo řešit vysídlování osob pracujících v průmyslu a zemědělství (Němec, 1990:34-37).

Během třetí etapy došlo ke zdokonalení příprav k vysídlování a vůbec celé akce. Odsunovaným osobám bylo dovoleno vzít si zavazadla vážící do 50 kg, každá osoba mohla vyvést 500 říšských marek platných v sovětském pásmu. Bylo povoleno mít sebou potraviny na 4 dny, a všechny osoby musely projít lékařskou prohlídkou. Počet Němců transportovaných v červenci roku 1946 dosahoval maxima, rýsovala se tak možnost, že by transporty mohly být ukončeny už v říjnu. Výnosem ministerstva vnitra bylo rozhodnuto, že přesuny v zimních měsících budou zastaveny (Dvořák, 2002:46).Dne 12. listopadu 1946 byla v Praze podepsána zástupcem americké vojenské správy a čs. vládním

zmocněncem úmluva o dočasném přerušení odsunu zbytku Němců v území ČR do amerického okupačního pásma k 1.prosinci.1946.

Důvodů, které vedly k tomuto rozhodnutí, bylo hned několik, v první řadě obava, že Američané z důvodu nepříznivé humanitární situace v zimních měsících odsun přeruší. A že může dojít k narušení odsunu nemocných lidí, sirotků a přestárlých osob, které z hlediska úřadů představovalo „**největší balast**“ obyvatelstvo neproduktivní. A dále bylo zapotřební času, aby mohlo dojít k inventuře německého obyvatelstva, a mohly tak být dořešeny některé otázky, které značně komplikovaly dokončení odsunu. Inventurám měli být podrobeni zejména specialisté, kteří měli být z odsunu vyňati (Dvořák, 2012: 46).

2.2.6 Vnitřní odsun – práce ve vnitrozemí

S probíhajícími přesuny německého obyvatelstva z českých zemí, bylo stále viditelnější, že velký úbytek pracovních sil, které odsunutí Němci představovali, bude mít mnoho závažných hospodářských problémů. A tak s přihlédnutím k faktu, že je třeba co nejdříve odstranit škody způsobené válkou, a obnovit infrastrukturu, bylo rozhodnuto, že před odsunem budou Němci využiti na práce (von Arburg, 2010 :133).A tak bylo rozhodnuto o pracovní povinnosti, která se vztahovala na osoby, které byli státně nespolehlivé – Němce.

Vnitřní odsuny, nebo spíše přesun či rozptyl, nebo také „plánovité pracovní příkázání Němců do vnitrozemí“, kdy se jednalo o přesídlení části německého obyvatelstva z pohraničí do českého a moravského vnitrozemí, kam byli, přiděleni na práci nejčastěji se jednalo o práce v oblasti zemědělství.(Dvořák, 2002: 26)

Velmi naléhavá situace byla zejména v zemědělství, kde bylo třeba zajistit dostatek pracovních sil (von Arburg , 2010 :133). A tak, v průběhu května a června 1945 byly vydány různé směrnice a oběžníky upravující podmínky a způsob nasazování Němců na zemědělské práce do vnitrozemí. Přidělování Němců na práce probíhalo bez odpovídajícího

právního základu – aby to vypadalo čistě, byla použito nařízení vlády č. 154/1942 Sb., která upravovala pracovní síly z dob Protektorátu. Kromě zemědělství bylo také třeba zajistit dostatek pracovníků pro hornický průmysl (von Arburg, 2010 : 133 -134).

Ubytovací podmínky, a později v roce 1946 i platové podmínky Němců nasazených na práci byly velmi neuspokojivé. Pracovní nasazení bylo chápáno jako trvalé vyhoštění z domova, v mnoha případech totiž městské a obecní úřady Němce jednou přidělené na práce do vnitrozemí nechtěli již přijímat zpět do místa bydliště. Jedním z důvodů byla skutečnost, že jejich domy a byty byly za jejich nepřítomnosti osidlovány novými osídlenci (Dvořák, 2002: 26).

2.2.7. Dodatečné odsuny v letech 1947-1948

Transporty měly, opět začít od dubna 1947. Na konci roku 1947 bylo v podstatě přesídlování Němců, kteří se zdržovali na našem území a neměli výjimku, ukončeno. Postavení německé menšiny žijící na území ČSR se začalo zlepšovat až po únorových událostech roku 1948 (Kaplan, 1990: 116-117).

3 METODOLOGICKÁ ČÁST

Cílem práce je porozumět významům a postojům, které pamětníci připisují událostem spojeným s odsunem sudetských Němců z ČSR. S přihlédnutím na cíl práce byla vybrána kvalitativní metoda výzkumu – orální historie, která nabízí širokou škálu možností sběru dat. Pro dosažení stanoveného cíle, bylo k získání informací o této kolektivně-historické události, použito tzv. *narativního interview*.¹⁶ Na základě této

¹⁶ Jeden z nástrojů k získávání dat a informací v rámci kvalitativního výzkumu, průkopníkem byl F. Schütze. Polo-strukturovaný rozhovor (vyprávění) o životních událostech, názorech a míněních

biografické metody jsou jednotlivými informátory interpretovány události a prožitky spojené s koncem druhé světové války a odsunem Němců.

3.1. Stručně o metodě výzkumu

S ohledem na cíl práce bylo narativní interview shledáno vhodným nástroj ke zjištění potřebných informací, kdy je kladen důraz především na volný tok vyprávění a vzpomínky informátora, do volného vyprávění není ze strany výzkumníka nijak zasahováno. Zvolená metoda sběru dat, kromě vylíčení dějinných událostí, donutí informátora k zamýšlení i nad tím, jaký význam pro něho měla daná událost (Schütze, 1999: 34). Pro účely výzkumu byl vybrán soubor deseti jedinců ve věkovém rozpětí 50 až 94 let. Rozhovory byly uskutečněny v průběhu listopadu a prosince 2014.

3.1.1 Reflexe výzkumu, výběr informátorů

Odsun sudetských Němců se uskutečnil v letech 1945-1947, tedy více jak před půl stoletím. Pro výzkum bylo tedy důležité najít informátory, v této době žili, nebo si jí pamatují z vyprávění.

Události ohledně odsunu sudetských Němců zanechaly v národním myšlení nesmazatelnou stopu, tradování těchto událostí velmi živě přežívá v určité skupině lidí – rodině, u lidí, kteří se osobně znali či poznali s přímými svědky a účastníky této historické události (Halbwasch 2009 :94). Pro uskutečnění výzkumu bylo důležité najít informátory-pamětníky, kteří velmi rádi vzpomínají a hovoří o svém životě. Problémem výzkumu byla skutečnost, že přímých pamětníků odsunu ubývá, a dále skutečnost, že většina z dotazovaných je v poměrně vysokém věku, a

jejich vyprávění jsou často úlomkovitá, svou roli zde hraje blahodárnost zapomínání. Celkem bylo osloveno 10 informátorů, jejichž vyprávění byla zaznamenána pomocí diktafonu. Z pohledu metody narativního interview, by se mohlo zdát, že vybraný vzorek je příliš malý, a že tak nebude dosaženo kvalitní saturace. Další pamětníci a informátoři by do výzkumu přinesli mnoho nových informací, zajímavých témat a postřehů, ale vzhledem k časovým možnostem a rámci vymezeného obsahu, bylo uskutečněno pouze 10 rozhovorů.

Každý z pamětníků může této etapě svého života rozumět jinak a podat tak zcela jinou výpověď. Získaná data či informace zde nejsou prostředníkem objektivní pravdy ale jen jednou možnou variantou. Získaná data byla roztříděna dle svého obsahu, a následně zakomponována do jednotlivých statí týkajících se odsunu Němců z Krásna.

Informátoři byli před zahájením výzkumu seznámeni s jeho účely a následnou manipulací dat. Všichni poskytli souhlas s tím, že tato „vypůjčená paměť,“ bude použita ke zpracování a obohacení této bakalářské práce. Na výslovné přání respondentů je zveřejněno pouze pohlaví a přibližný věk. Práce je v přílohové části doplněna, velmi stručnou a neutrální biografií informátorů,¹⁷ obsahující pouze tyto údaje – pohlaví a přibližný věk.

3.1.2 Terénní výzkum a etika

Každý terénní výzkum je spojen s nějakou skupinou informátorů, a proto je vždy citlivou záležitostí, je tudíž nutné dodržovat určité etické zásady. Všichni informátoři byli seznámeni s cílem a účelem této práce.

¹⁷ Viz příloha č. 1 Stručná biografie informátorů

Rozhovory byly zaznamenány prostřednictvím diktafonu, a to pouze s vědomým souhlasem vypravěče. Aby byla zachována anonymita, jsou použité citace a úryvky z rozhovorů v textu označeny pouze číslem Informátora.

4 ODSUN NĚMCŮ Z KRÁSNA

Závěrečná část je věnována kolektivním vzpomínkám, které jsou spjaty s okolnostmi a průběhem odsunu Němců z Krásna. Hledány jsou identické i rozličné prvky nahlížení na situaci v poválečném Československu optikou kolektivního vědomí. Úryvky a ukázky, které byly z rozhovorů získány, jsou ilustrací společných tendencí a nástinem významů, které pamětníci vkládali do svých vyprávění. Většina dotazovaných, prožila odsun v dětském věku, vybavují si své zážitky, ale i vzpomínky svých rodičů a známých, kdy uvádějí nejen přesná místa, jména, data, ale i prožitky, které detailně popisují. Z toho lze usuzovat, že události z konce války na ně silně zapůsobily, a nechaly v nich hluboké stopy. Pamětníci začínají své vyprávění ukončením druhé světové války ve sledované lokalitě, dále pak pokračují událostmi, které nastaly po osvobození Americkou armádou, a nakonec hovoří o událostech samotného odsunu.

4.1. Krásno – příklad „německého“ města v Čechách

Město Krásno leží v chráněné krajinné oblasti, známé jako Slavkovský les bývalo královským horním městem, kde byl zřízen první horní úřad, patřilo mezi nejstarší horní města v Čechách. Ve starých českých pramenech najdeme název Seenffeld, v latinských a německých pak Sonefeld, Schonfelt, Schonfeld, Schönenfeld, Ssynfeld, Schonffeltt a Schönfeld (Pelant, 1985 :128).

Název **Schönfeld** si město udrželo až do roku 1947, první české označení Krásno se objevilo až v roce 1948, a to v souvislosti s poválečným vysídlením původního německého obyvatelstva.

S vyhláškou ministerstva vnitra o změnách úředních názvů měst a obcí, osad a částí osad bylo město se snahou o počestění přejmenováno na Krásno, což příliš nekoresponduje s původním názvem v německém jazyce, který by v dosloveném názvu zněl – Krásné Pole, kdy pole v názvu souvisí s nalezišti cíno-wolframových rud, v okolí (Brandel, 1983:23-27).

Skutečná doba založení obce a osídlení kopců kolem hory Krudum, o níž se říká, že má zelenou hlavu – les, stříbrné srdce – stříbrná ruda a zlatou patu – kdysi se v bažinách na úpatí hory rýžovalo zlato, není zcela přesně známa. K osídlení došlo s největší pravděpodobností v souvislosti s výskytem rudných surovin, které se v této oblasti hojně nacházely. Zhruba ve 13. století tyto oblasti osídlili Němci, kteří zde započali s těžbou – explotací rud. Původní obyvatelstvo bylo tedy převážně německé národnosti, o slovanském osídlení města krásna nebyly nalezeny žádné záznamy (Brandel, 1983:23-27).

Obec vznikla v původní hornické osadě ***Drei Linden*** (Tři Lípy), samotný vznik Krásna je datován rokem 1341 až 1355, kdy se stalo městem Schönfeld, a byly mu uděleny horní svobody a práva pro doly a rýžoviště cínu. Roku 1529 bylo pak povýšeno na poddanské město, a roku 1547 na město Královské (Pelant, 1985:128).

4.1.1 Národností složení obyvatel – sčítání lidu

Jak již bylo zmíněno město Krásno, bývalo osídleno ryze německým obyvatelstvem, o této skutečnosti vypovídají informace o národnostní skladbě obyvatel. První sčítání bylo zaznamenáno již roku 1722, město tehdy čítalo 1100 obyvatel, převážně německé národnosti (Brandel, 1983: 77).

Při posledním sčítání lidu v rámci rakouské monarchie, roku 1910 bylo ve městě 2537 obyvatel. Další sčítání lidu, které proběhlo dne 15. února 1921, uvádí, že v obci žilo 2319 obyvatel, z toho 2312 občanů

německé národnosti a pouze sedm občanů národnosti české, byli to Češi ze smíšených manželství. O devět let později v roce 1930 mělo Krásno 2132 obyvatel, z toho 2079 Němců, 16 Čechů, 35 cizinců a Židy. (Brandel, 1983 :77). Zatímco počet německy mluvících obyvatel značně klesl, a to zejména dílky ztrátám na životech během první světové války, kdy obyvatelstvo, které ve městě zůstalo, bylo staré a vymíralo přirozenou cestou, zastoupení v obci Čechů stoupl. Skupina cizinců žijících ve městě cizinců, byla zastoupena Maďary a nejvíce pak Italy (rodiny Vedana, Turina, a další). Italové se zde podíleli na stavbě železnic v okolí (Inf. 8).

Při sčítání lidu, které se uskutečnilo po připojení Sudet k Německé říši, byl celkový počet obyvatel 1743. Na konci války v roce 1945 bylo ve městě odhadem cca 1600, kdy se tento stav měl snížit o osoby určené k odsunu (Brandel, 1983 :77).

4.1.2 Život Němců v Krásně

Život Německých obyvatel Krásna se příliš neodlišoval od jiných obcí na území Československa. Vzhledem k tomu, že zde naprostou většinu obyvatel tvořili Němci, kteří český jazyk neovládali, hovořilo se zde převážně německy, a to pro tuto oblast specifickým dialektem nazývaným „*Egerländer-Sprache*“, tedy egerlandským dialektem, který se od německého jazyka významně odlišoval. *Egerlandština* přišla spolu s bavorskými kolonisty od Řezna (Regensburgu) a dále se mísila s ostatními nářečími, a tak vznikla slova jako „*Gwatschl*“ – holčička, *Bob* – chlapec, nebo třeba *Dürmisch* – závrať, apod. (Brandel, 1983: 29-30).

V době první republiky byla úředním jazykem čeština, v Krásně však příliš velké uplatnění pro běžný život nenacházela. Český jazyk se zde využíval pouze na úřadech, kde Češi zde žijící zastávali úřednické funkce (Brandel, 1983: 29-30). Vzhledem ke skutečnosti, že Krásno bylo město s čistě německými obyvateli, převládala zde němčina, a to i na

základní škole, kde od roku 1937 bylo několik hodin v týdnu vyučováno v českém jazyce. Většina českých státních zaměstnanců až na výjimky mluvila též německy (Brandel, 1983 :133).

V Krásně se stejně jako v nedalekém Horním Slavkově nacházely přední cínové doly v Evropě, a to již od 16. století. Nejvýznamnějším průmyslem, který Krásno historicky proslavil, byl právě horní průmysl s těžbou cínu. V 19. století, pak došlo k úpadku cínařství a rozvoji výroby porcelánu (Brandel, 1983 :41-45).

Horní průmysl měl pro Krásno velký socioekonomický význam, nejen že tento na sebe vázal velkou potřebu lidské pracovní síly, pro samotnou důlní činnost, ale také velkou potřebu zásobování dalšími komoditami. Doly pro svou potřebovaly velké množství dřeva a kovovýrobníků. Kromě průmyslu zde bylo i mnoho živnostníků zabývajících se zpracováním a výrobou potravin - pekaři, řezníci a obchodníci s koloniálním zbožím. Soustředěny zde byly i malé provozy, které vytvářely pracovní místa, jednalo se o koželužnu, hrnčířskou dílnu, uměleckou brusírnu skla, dílnu na zpracování perleti (Brandel, 1983 :41-45).

V pohraniční oblasti Českých zemí, kde až do roku 1945 převažovalo německé obyvatelstvo, bylo nazýváno **Sudety**. Po vytvoření Protektorátu Čechy a Morava, se na základě Hitlerova rozhodnutí z dubna 1939 větší část tzv. **Sudetengau** stalo územně správní jednotkou Třetí říše. Území se dělilo celkem na 3 obvody, Cheb (Eger), Ústí nad Labem (Aussiq) a Opavu (Troppau).¹⁸ Sudety se pak dále dělily na tzv. **Chudé Sudety** a tzv. **Bohaté Sudety**. Region Eger, který vznikl dne 1. května 1939, zahrnoval městské okresy Cheb a Karlovy Vary, do tohoto regionu spadala města jako Aš, Loket, Sokolov, Mariánské Lázně,

¹⁸ Zdroj:<http://www.jmsieber.cz/muzeum/> (citováno 5.1.2014)

Kralice, Jáchymov, Tachov, a v neposlední řadě i město Krásno, ležící v loketském okrese. Město Krásno se nacházelo v oblasti, která byla nazývána díky industrializaci, a urbanizaci Bohaté Sudety, kde byl soustředěn převážně horní průmysl.¹⁹

4.1.3 Situace po osvobození

Do Krásna vstoupila Americká armáda dne 8. 5. 1945. Kolona přijela ve směru od Horního Slavkova, šlo o příslušníky vojsk, které prováděli osvobození západního pohraničí Československa, a to 1. pěší a 9. Obrněná divize V. sboru 3. Armády USA. Příjezd americké jednotky nebyl spojen s žádnými drastickými situacemi, vše proběhlo v poklidu bez jakýchkoliv forem odporu. Americká armáda dorazila do Krásna s jedním obrněným vozidlem a jedním nákladním autem. Na Obecním úřadě se starosta obce vzdal zástupcům Americké armády, obyvatelé byli vyzváni, aby odevzdali veškeré zbraně na obecním úřadě do rukou Americké armády (Bružeňák, 2013:111-114).

V dopoledních hodinách byl starosta se všemi obecními zaměstnanci, zemědělci a vedoucími místní Městské spořitelny, včetně místního vůdce nacistické strany vyzván, aby se dostavili na obecní úřad, kde budou projednány další postupy a úkoly (Brandel, 1983:ch71). Pro americké jednotky pak byly zabaveny domy, které museli majitelé buď zcela opustit nebo jen částečně opustit, a to do 2 hodin. Dále bylo vydáno nařízení, že všechny druhy zbraní, budou složeny před budovou radnice. Zároveň byl vydán příkaz, že německá populace má zákaz vycházení, a to od 8 hodin večer do 6 hodin ráno. A byl vydán rozkaz ohledně nošení bílých pásek na levé ruce (Brandel, 1983: ch72).

¹⁹ Zdroj: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Sudety> (citováno 5.1.2014)

Americká armáda do běžného života místních obyvatel nijak zvlášť nezasahovala. Američtí vojáci budili spíše velký zájem, a tom především ze strany dětí, které k nim chodily pro žvýkací gummy, čokoládu a nedopalky cigaret pro své otce (Inf. 3).

4.1.4 Uprchlíci z Pruska

Část zabývající se uprchlíky z východního Pruska, kteří do Krásna přišli začátkem roku 1945, sice na první pohled s tématem práce nesouvisí, nicméně považuji za důležité tuto skutečnost do práce zahrnout, neboť je zde patrná jistá analogie se situací, která následovala po osvobození a vyústila v odsun Němců.

Koncem měsíce ledna 1945 přišlo do Krásna asi 30 uprchlíků z oblasti východního Pruska, rozkládajícího se na dnešním území Polska. Tito lidé opustili své domovy, aby se tak vyhnuli střetu s postupující Rudou armádou (Brandel, 1983 : ch66).

Tito lidé byli ubytováni v prázdných prostorách bývalé školy, vzhledem k tomu, že v té době byly velmi kruté mrazy, došlo během první noci, v důsledku prochladnutí k úmrtí asi ročního dítěte. Hned v následujících únorových dnech byla ve městě uspořádána „lidová sbírka“ spodního prádla, ošacení a nepostradatelných věcí osobní potřeby (Brandel, 183:Ch66). Tato komunita 30 lidí se zde snažila zajistit ubytovací prostory pro další uprchlíky, kterých mělo přijít zhruba 600. Mezi nově příchozími byli uprchlíci pocházející převážně z Görlitz a Hirschbergu²⁰ ve Slezsku, a též etničtí Němci z Bukoviny²¹ a Polska.

²⁰ Görlitz (Zhořelec) saské město v Horní Lužici ležící na německo-polské hranici, Hirschberg (Jelení Hora) před rokem 1945 bylo jedním z nejdůležitějších měst Slezska, po odsunu Němců bylo osídleno převážně polskými osadníky

²¹ Historická území v Karpatech, dnes rozdělené mezi Rumunsko a Ukrajinu

Uprchlíci zde byli vnímáni jako „vetřelci,“ kteří se zda přiživují na úkor místních obyvatel, berou jim příděly potravin a dělají nepořádek. Docházelo zde často ke sporům, a to s ohledem na jejich určité kulturní zvyklosti, které si s sebou přinesli s bývalého domova (Inf.10). Všichni tito uprchlíci pak byli odsunuti do Německa, byl to jeden z největších odsunů Loketského okresu.(Němec, 1985:24).

4.1.5 Život ve městě letech 1945 -1947

Po válce všude panovala neskutečná bída, nebylo pořádně co jíst, nedaly se koupit žádné potraviny, ty byly k dostání jen na potravinové lístky, tzv. stravenky. „*V obchodech nebyla možnost koupit chleba, ten byl pouze na příděl - na osobu a měsíc. (...) My jako Němci jsme tyto stravenky nedostávali, stejně tak jako na potraviny byly lístky i na oblečení a obuv, těm se říkalo šatěnky*“ (Inf.5). Situace v povalečném Krásně, které v době před válkou spadalo do oblasti tzv. Bohatých Sudet, pro něž byla charakteristická industrializace a urbanizace, byla velmi špatná. Většina Němců si musela alespoň to nejnutnější živobytí obstarat žebrotou a drobnými krádežemi. Tyto poměry panující mezi sociálně slabými Němci, vedly k založení fondu na podporu německých obyvatel. Němcům pracujícím v nedaleké porcelánce „Haas a Czjžek,“ či jiných podnicích, byla z jejich služného, které převyšovalo 1000,-- korun srážena 2% platu. Tyto peníze pak byly odevzdávány a použity ve prospěch sociálně slabých soukmenovců²².

Vzhledem ke skutečnosti, že město Krásno bylo městem osídleným především Němci, kde se české obyvatelstvo téměř nevyskytovalo, nelze tedy v této lokalitě hovořit o „divokém odsunu.“ Což potvrzují i výpovědi pamětníků, že zde k žádným krvavým a násilným excesům, jak tomu bylo

²² SOA Jindřichovice, Inv. č. 277, sig. VII/6., karton 73, Vybavení Němců při odsunu, ONV Loket

v jiných městech jako Cheb a Karlovy Vary nedocházelo. Poválečné události z období května a června 1945 jsou pro obyvatele Krásna spojeny převážně s velkým rabováním. „... pár dní po osvobození se tu objevily skupiny, co šly jenom rabovat.(...) to nebyli normální lidi, co sem přišli, ty tu nechtěli bydlet a nic dělat, ty jenom rabovali, ti nešli po práci, ani nechtěli udržovat pořádek, ti všechno jenom ničili a brali Němcům majetek“(Inf.2).

Lidé, kteří sem přišli, bezprostředně po osvobození jsou pamětníky vnímáni jako zloději a zlatokopové, obraz těchto je ve vzpomínkách pamětníků velmi negativní. Místní obyvatelé vnímají lidi, kteří sem přišli bezprostředně po válce si jen nakrást, jako zlatokopy, a nesouhlasí s tím, co prováděli, mají k nim určitý odstup. V tzv. rabovacích gardách, však nebyli jen Češi, ale byli mezi nimi i Němci ze smíšených rodin, a ti se chovali daleko hůř.

„... sem přišly takový ty nejhorší živly, ty sem do těch Sudet vtrhli a začali nás vyhánět z baráků, byli sprostý a kradli, na co přišli, říkalo se jim zlatokopové. (...) ty prostě vlítli do baráku, nenechali vás ani dojíst, zacházeli s vámi jako s dobyt看em, chovali se fakt hnusně.(...)ti největší zloději co sem přišli, z blízkého okolí od Plzně a podobně, ty pobrali co se dalo, a pak zmizeli, ti si sem přišli jen nakrást.(...) Němců se báli, nevěděli jestliže náhodou nevrátí, tak si nakradli a zmizeli. (...) některá ta svoloč tady bydlí v těch zabavenejch barákách dodnes.“ Taky většina těch Sudetských Němců, co sem jezdí každý rok na „frontšaft“, tak přesně ví a pamatujou si, kdo jim ublížil, který ty rodiny, a s těma oni se nebaví.(Inf.7). „

Z výpovědí vyplývá, že v pohraničních oblastech docházelo k velkému rabování a devastacím, místo lidí, kteří by udrželi pořádek a zajistili dobrý chod města, přišli lidé, kteří chtěli jen zlepšit svou sociální situaci a ničit. „Zlatokopectví“ dosáhlo v pohraničních oblastech

nevídaných rozměrů, kradlo a zabavovalo se opravdu všechno od zlata, nádobí, nábytku až po povlečení. Majetek, který Němci shromažďovali celá dlouhá léta, byl během několika málo dní, týdnů a měsíců rozkraden a zdevastován

„... byly tu situace, kdy přicházeli lidi z vnitrozemí, hodně námezdní dělníci, ty zabavovaly největší grunty a polnosti (...) ty lidi neuměli ani podojit krávu a zemědělství vůbec nerozuměli (...) tak většinou brzo zkrachovali, statky opustili a nechali je chátrat. (...) oni k tomu majetku neměli vůbec žádný vztah, jejich to nebylo, oni chtěli jen zadarmo žít, a pak táhli zase dá.“(Inf.4).

Lidé, kteří sem po válce přicházeli, podle pamětníků nerespektovali materiální hodnoty, neměli k těm vytvořeným hodnotám vůbec žádný vztah, kradli a zabavovali majetek, kterého si vůbec nevážili. Hodnoty, které zde Němci vytvářely celé generace, kdy z „nehostinné kraje“ udělali civilizaci, vybudovali město a své domovy, z kterých pak byli vyhnáni. Zanechali zde práci mnoha lidí a mnoha staletí, aby pak odešli, a nikdy už se nevrátili. (Mlynárik, 2002:53-54).

Roku 1945 byli do Krásna přivezeni Němci, z Ruska, kteří byli na nucených pracích někde na Sibiři, jednoho dne je naložili do vlaku, jeli cca 10 dní, a pak byli vyloženi na nádraží v Horním Slavkově. Tito lidé pak pracovali v uranových dolech, někteří šli v roce 1946 do odsunu, jiní zde zůstali v dolech, coby specialisté (Inf.5). Do Krásna také byla vysídlena i část Němců pocházejících z Havraně u Mostu, kteří zde našli uplatnění především v dolech (Inf.5).

4.2 Vzpomínky na odsun

Společnými prvky, které pamětníci vkládají do svých vzpomínek, jsou pocity strachu, smutku a hněvu. Odsun je v jejich paměti zapsán jako

velká křivda a nespravedlnost. Během odsunu sudetských Němců byla zcela zásadním způsobem porušována veškerá morální a právní předpisy.

4.2.1 Organizace a provádění odsunu

Byl vždy vytvořen seznam transportovaných osob ze sběrného střediska v Novém Sedle. V seznamu byl uveden počet osob, s přeným rozpisem kolik je dětí, z toho kolik je chlapců a děvčat a v jakém věkovém rozmezí, dále pak počet žen a mužů do 60 let, a nad 61 let. Dále byl uveden počet nemocných. Transport byl vždy vybaven zdravotníky, kteří museli být německé národnosti, tito zdravotníci vždy odjeli s transportem, pak se vrátili, aby mohli být zdravotnickým doprovodem k dalšímu odsunu,

Každá rodina musela vyplnit evidenční lístek, jméno a nacionále všech příslušníků rodiny a obor, ve kterém pracují., to se pak třídilo. Jako první byli k odsunu určeni nerentabilní pracovní síly, Němci začali schovávat cenné věci, šperky a zlato, protože věřili, že se ještě vrátí. Odsun se prováděl podle seznamu, který před transportem sestavovala místní správní komise. Do každé rodiny určené k odsunu přišel Čech a Němec – členové místní správní komise. Bylo nařízeno, aby se svými zavazadly dostavili v 8 hodin ráno do místní školy (Inf.2). Odsunovaní Němci měli povinnost odhlásit se ze zásobování. Jejich tří denní dávky potravin na cestu byly stanoveny na 1 kg brambor, 45 g umělého tuku, 120 g cukru, 1500 g žitného chleba, 120 g cukru, 0,75 g soli a 0,20 g mouky. Zpočátku bylo jednotlivým osobám vypláceno 1.000,- RM, od transportu č. 7 z 29. května 1946 už jen 500,- RM.²³ Během odsunu byli Němci podrobováni celním prohlídkám, při nichž bylo nalezeno větší množství cenných předmětů. Němci zapékali zlaté předměty do perníčků,

²³ SOA inv. Č. 213, sig. VIII/8 Odsun Němců kart. 64, ONV Loket

do hrnečků zalévali se sádlem, do starého oblečení balili porcelán (Němec,1986: 54-55).

„... informace ohledně odsunu jsme dostali na místním výboru, dostali jsem papíry, že budeme převezeni do Sárska (...) Každý si směl vzít 50 kilo do takových dřevěných beden a 5 kilo příruční zavazadlo, ti co měli povolení vzít si sebou třeba šicí stroj, mohli mít 70 kilo(...) Něco se poschovávalo v těch , karton 64, ONV Loketbarákách, protože si někteří mysleli, že se vrátí (...) No, a vojáci je naložili na nákladní auta a odváželi od hospody Krajcech na nádraží do Nového Sedla, tam byly připravený ty vozy většinou na nákladní, a tam se všechno naložilo, když byl vlak plnej, tak se zatáhly dveře, a odváželi se do Německa“ (Inf.7).

Někteří Němci nechtěli čekat na odsun, a chtěli přejít do Německa pomocí převaděčů, za úplatu Jedna taková „převaděčská“ skupina fungovala v Lázních Kynžvart a Třech Sekerách. Němci, kteří se rozhodli využít této možnosti využít, byli okradeni a zabiti, na hřbitově v Lázních Kynžvartu mají své hroby (Inf. 9).

4.2.2 Vyhnání, ztráta domova – kolektivní trauma

Vlastní provádění odsunu z Krásna, bylo organizováno místním národním výborem. Do transportů byli kromě obyvatel z Krásna zařazováni i obyvatelé z obcí – Horní Slavkov, nové Sedlo, Smolnice, Loket, Dvory, Cihelny, Literbachy, Hrušková, Kfely a další.²⁴

Odsunovaní ve většině případů ani nevěděli, kam budou převezeni. Ti co měli peníze, a mohli uplácat, tak šli do bohatých německých oblastí, převážně do Porýní. Ti co si úplatky nemohli dovolit většinou skončili v Berchtesgadenu, nebo v jiných částech Německa (Inf.4)

²⁴ SOA inv. č..213, sig. VIII/8 Odsun Němců kart. 64, ONV Loket

„ byli jsme odsunuti do Berchtesgadenu, místní nás brali doslova jako cikány, byli k nám nepřátelští a dělali nám různé naschvály. (...) nebraly nás jako Němce, pro jsme byli „Bémové,“ jinak nám neřekli“ (Inf.8).

Informátoři shodně uvádějí, že situace v nové vlasti pro ně nebyla vůbec dobrá. Místní obyvatelé je vnímali jako cikány, nebrali je jako sobě rovné, jako etnické Němce. *„... když jsem přijeli do Německa, nebylo to vůbec dobré, ty Němci nás tam nechtěli, byli jsme pro ně přítěží, dělali nám různé naschvály a nepříjemnosti. (...) a taky nás nikdy neoslovovali jako Němce, pořád jsem pro ně byli „Béme, Béme“ a ne Němci“ (Inf.3).*

Němci přicházeli do nové vlasti jako nevítaní cizinci. Němcům, kteří přišli z východního na západ země bylo často tamními obyvateli nadáváno do „Pšonků“ a „přivandrovalého ksindlu“ (Kossert, 2011:51): Místní se jim vyhýbali v nové vlasti se tak vysídlenci opět stali obětmi diskriminace. Proces přijetí a usazování nových Němců bylo dlouhým procesem, vztahy mezi původním obyvatelstvem a nově příchozími byly velmi napjaté (Kossert, 2011: 51-53).

Velká část Němců byla odsunuta do českého vnitrozemí na práce v zemědělství. *„...my jsme dostali papíry, že budeme odsunuti, někam k francouzským hranicím. (...) naložili nás do vlaku a ten nás vysadil v Nymburce, kde jsme pak pracovali v zemědělství.(...)Bydlel jsme v takových buňkách kde se nedalo pořádně vyspat.(...) Později jsme pak dostávali i mzdu, byly to čtyři koruny na hodinu. (...) v roce 1948, když se zakládala JZD byli nemajetní Němci propuštěni a mohli se vrátit domů.“ (Inf.č.6)*

Němci, kteří se do rodného Krásna vraceli z vnitrozemí, se často neměli kam vrátit, jejich domy byly buď obsazeny novými osídlenci, a nebo byly zbourány Často docházelo k tomu, že tito lidé museli obsadit některé opuštěné domy, které však nebývaly v dobrém stavu (Inf.1).

Po skončení druhé světové války se německví pro většinu obyvatel Sudet stalo stigmatem, které bylo jízdenkou k odsunu do Německa. Ve vzpomínkách na odsun je často zmiňována ztráta domova, vykořeněnost, ztráta symbolických atributů, jako je víra a tradice.

Odsun pamětníci chápou především jako ztrátu domova, který pro ně představuje předky, původ, kořeny. Násilný odsun pro v nich zanechal značnou hořkost, že jim bylo ublíženo. Odsun ve světle kolektivního vědomí je mnoho pamětníky kolektivním traumatem.

5 ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce, jejíž obsah je orientován do problematiky odsunu sudetských Němců, bylo zjistit, jak se tyto události odráží ve vzpomínkových vyprávěních pamětníků. Jaké významy jsou těmto poválečným událostem připisovány.

Na samém začátku jsem se zaměřila na některé historicky významné momenty, které zásadním způsobem deformovaly česko-německé vztahy. V této části práce byly nastíněny základní kontury historického vývoje soužití obou národů v rámci jednoho státu – První republiky. Na základě studia dostupné literatury a písemných pramenů byl zmapován stručný historický vývoj soužití Čechů a Němců, až do osudného dne mnichovské zrady. První část se dále zabývá situací německé národnostní menšiny po druhé světové válce, a samotnému průběhu odsunů realizovaných v letech 1945- 1948.

Druhá část práce je pak věnována popisu výzkumné metody, která byla za účelem úspěšné saturace stanoveného cíle vybrána. S ohledem na charakter práce, bylo ke sběru dat a informací použito tzv. narativního interview. Mezi oslovenými byli kromě pamětníků, i lidé, kteří znají problematiku odsunu jen zprostředkovaně, a to z vyprávění svých rodičů a příbuzných.

Závěr práce je pak věnován obsahu vzpomínek, které připomínají události odsunu sudetských Němců z Československa. Výsledkem práce je prezentace, dojmů a postojů původních a nově příchozích obyvatel Krásna k této „etnické čistce“, která můžeme přirovnat ke stěhování národů.

V otázkách ohledně odsunu Němců existuje ještě mnoho otevřených témat a nedořešených otázek. Prostřednictvím „zdrojů“ kolektivní paměti můžeme porozumět naší minulost, která se tisícerými způsoby promítá do časoprostoru naší přítomnosti a budoucnosti. Jen

skrze pochopenou minulost, může být otázka ohledně násilného vysídlení Němců definitivně sprovázena ze světa.

6 POZNÁMKY

Seznam užitých zkratk

ČSR	Československá republika
Čs.	Československý
RG	rudé gardy
RM	říšské marka
SdP	Sudetoněmecká strana

7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Seznam literatury

ARBURG, von Adrian, Staněk, Tomáš. 2010: *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*, I. díl, Češi a Němci do roku 1945,

ARBURG, von Adrian, Staněk, Tomáš. 2010: *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*, II. díl „Divoký odsun“ a počátky osidlování,

ARBURG, von Adrian, Staněk, Tomáš. 2010: *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*, III. díl, Akty hromadného násilí v roce 1945 a jejich vyšetřování.

BENDA, Jan. 2012: *Útěky a vyhnání z pohraničí českých zemí 1938 – 1939*. Karolinum Praha.

BENEŠ, Edvard. 2002: *Odsun Němců z Československa*. Výbor z Pamětí, projevů a dokumentů 1940-1947. Nakladatelství Dita Praha.

BOYLE, David. 1999: *Druhá světová válka ve fotografiích*. Triblabit Praha.

BRANDL, Josef. 1983: *Schönfeld*, Ehemalige königlich freie Bergstadt im Egerland, Schönbach.

BRUŽEŇÁK, Vladimír. 2013: *Květen bez šeříků*. Konec 2. světové války na Sokolovsku a jeho nejbližším okolí. Svět křídel Cheb.

BRÜGEL, W., Johann. 2008. *Češi a Němci 1939 – 1946*. Academia Praha.

ČAPKA, Jaroslav. František Vaculík. 1999. *Nástin českých dějin 20.století*. Brno

DVOŘÁK, Tomáš. 2012: *Vnitřní odsun 1947-1953*. Závěrečná fáze „očisty pohraničí“ v politických a společenských souvislostech poválečného Československa. Brno

DORAZIL, Otakar: *Světové dějiny v kostce*. Historická příručka. Papyrus Vimperk 1997. 33

HALBWACHS, Maurice. 2009: *Kolektivní paměť*. Nakladatelství SLON Praha

KAPLAN, Karel: *Pravda o Československu 1945-1948*. Praha –

Panorama 1990.

KAPLAN, Karel: *Československo v poválečné Evropě*. Karolinum 2004.

KOSSERT, Andreas.2011: *Chladná vlast*. Host-vydavatelství s.r.o.

KŘEN, Jan. 1958: *Mnichovská zrada*. Státní nakladatelství politické literatury Praha 1958.

Langer, Kurt. 1992: *Dny strachu*. Praha.

MLYNÁRIK, Ján. 2000: *Causa Danubius* (teze o vysídlení sudetských Němců. Praha.

NĚMEČEK, Jan a kolektiv. 2000: *Cesta k dekretům a odsunu Němců*. Praha .

OLIVOVÁ, Věra. 2013: *Dějiny první republiky*. Praha.

PELANT, J: *Znaky a pečete západočeských měst a městeček*. Plzeň: Západočeské nakladatelství Plzeň 1985. s 128-129

SLÁDEK, Milan. 2002: *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848 -1946*. PRAGMA.

STANĚK, Tomáš: *Odsun Němců z Československa 1945 – 1947*. Praha - Academia 1991.

STANĚK, Tomáš: *Perzekuce 1945*. Praha 1996.

TOMEŠ, Josef.1994: *Slovník k politickým dějinám Československa 1918-1992*.Praha.

VACEK, Jří. Krutina Jiří:2011. *Vraždění po německu*. Praha..

Diskuse nezávislých historiků (Černý, Bohumil, KŘEN, Jan, KURAL, Václav, OTÁHAL, Milan) 1990: *Češi Němci odsun*. Academia Praha.

Sborníky a časopisy

NĚMEC, Václav: *Odsun? A proč?*, Okresní výbor ČSPB v Sokolově. 1986

NĚMEC, Václav: *Sokolovsko 1945*. Dům politické výchovy OV KSČ v Sokolově. 1985.

RUPPERT, Hartwig, *RUSS Willi*. Sborník Chebského muzea. Cheb 1994, str. 82

SCHÜTZE, Fritz 1999. *Narativní interview ve studiích interakčního pole*. Biograf: časopis pro biografickou a reflexivní sociologii, č. 20, odst. 36.s. 33-51.

Internetové zdroje

[http://cs.wikipedia.org/Ústecký masakr](http://cs.wikipedia.org/Ústecký_masakr) (cit. 25.12.2013)

[http://cs.wikipedia.org/Brnnsky pochod smrti](http://cs.wikipedia.org/Brnnsky_pochod_smrti) (cit. 25.12.2013)

Oblastní archiv Sokolov se sídlem v Jindřichovicích

SOA inv. č..277, sig. XII/6, kart. 73. Vybavení Němců při odsunu, ONV Loket

SOA inv. č..213, sig. VIII/8, karton 64. Odsun Němců, ONV Loket

8 RESÜMEE

Die Arbeit behandelt die Aussiedlung der Deutschen aus der Tschechoslowakei. Der Analyse des Problems des Transfers der Sudetendeutschen unterlag auch eine der ehemaligen Sudetenbergstadt – Krásno. Ein wichtiger Bestandteil dieses Kapitels, welches an manche wichtige Momente erinnert, welche grundsätzlich die gegenseitigen Sympathien und Antipathien der Tschechen und der Deutschen beeinflussten.

Als Ziel der Arbeit war die Situation um die Aussiedlung der Deutschen zu verstehen, was die Aussiedlung der Deutschen in dieses Gebiet gebracht hat, ob mehr negative oder positive Folgen, so wie aus den Erinnerungen, der Erzählung, hervorgeht, die Aussagen und wie es interpretiert werden kann. Das Schwergewicht liegt hauptsächlich auf den Aussagen und Erinnerungen der Zeugen, welche die Aussiedlung selbst erlebt haben, und disponieren auch mit vermittelten Erinnerungen seiner Eltern und Bekanten. Mittels dieser Erinnerungen wurde dieses historische Ereignis dem Licht des kollektiven Bewusstseins näher gebracht.

Die Aussagen und Erinnerungen der Zeugen können uns zur Ergänzung machen „weissen Stellen“ unserer neuzeitlichen Geschichte beitragen. Mittels dieser Quellen der Erinnerung kann man unsere Vergangenheit, welche auf tausende von Arten in unsere Gegenwart und Zukunft spiegeln. Nur durch eine verstandene Vergangenheit kann die Frage hinsichtlich der gewaltigen Aussiedlung der Deutschen definitiv von der Welt beseitigt werden.

9 PŘÍLOHY

Seznam příloh

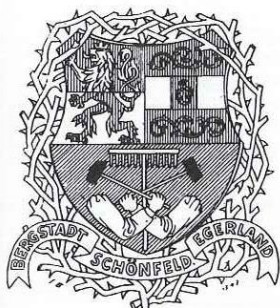
Příloha číslo 1	Odsun Němců
Příloha číslo 2	Odsun Němců II.
Příloha číslo 3	Titulní strana časopisu Heimatbriefe 1947
Příloha číslo 4	Budova Základní školy v Novém Sedle
Příloha čísla 5	Stručná biografie informátorů

Příloha č.1

Příloha č.2

Příloha č.3

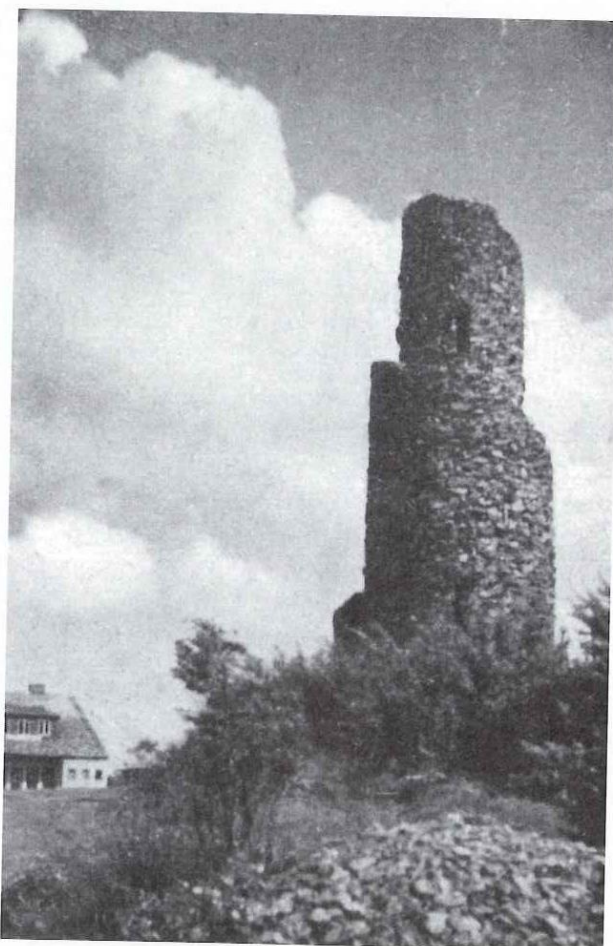

I. IX. 1547

3. Heimatbrief an alle Schönfelder.

Dieser Heimatbrief ist keine Veröffentlichung im Sinne des Pressegesetzes. Er dient ausschließlich für Mitteilungen an meine Landsleute, die in ganz Deutschland zerstreut sind und kann im Zeitungshandel nicht bezogen werden.

Mai 1949

Aussichtsturm
in Schönfeld
bei Karlsbad
(Egerland)

Příloha č.4

Příloha č. 5

Stručná biografie informátorů

Informátor č. 1

Žena, 94 let

Osídlenec původem ze Zakarpatské Rusi, žijící v Krásně

Informátor č. 2

Žena, 74 let

původem Němka žijící v Krásně

Informátor č. 3

Muž, 84 let

původem Němec, v roce 1946 vysídlen do Německa, žijící v Mühlthalu

Informátor č. 4

Žena, 76 let

původem Němka žijící v Krásně

Informátor č. 5

Muž, 64 let

původem Němec žijící v Krásně

Informátor č. 6

Žena, 57 let

původem Češka žijící v Krásně

pamětnice má převážně zprostředkované vzpomínky příbuzných a známých

Informátor č. 7

Žena, 77 let

původem Němka žijící v Krásně

Informátor č. 8

Žena, 81 let

původem Němka, v roce 1946 vysídlena do Německa, žijící v Mittertteichu

Informátor č. 9

Žena, let

původem Němka žijící v Krásně

Informátor č. 10

Muž, 55 let

původem Němec žijící v Krásně